

Mål T-329/01

Archer Daniels Midland Co. mot Europeiska gemenskapernas kommission

”Konkurrens — Konkurrensbegränsande samverkan — Natriumglukonat — Artikel 81 EG — Böter — Artikel 15.2 i förordning nr 17 — Riktlinjer för beräkning av böter — Meddelande om samarbete — Proportionalitetsprincipen — Likabehandling — Förbud mot retroaktiv verkan — Motiveringsskyldighet — Rätten till försvar”

Förstainstansrättens dom (tredje avdelningen) av den 27 september 2006 . . . II - 3268

Sammanfattning av domen

1. *Gemenskapsrätt — Allmänna rättsprinciper — Förbud mot retroaktiv bestraffning Rådets förordning nr 17, artikel 15; kommissionens meddelande 98/C 9/03)*

2. *Konkurrens — Böter — Riktlinjer för beräkning av böter*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15.2; kommissionens meddelande 98/C 9/03)

3. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Överträdelsens allvar*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15.2)

4. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Överträdelsens allvar*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15.2; kommissionens meddelande 98/C 9/03)

5. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Böternas avskräckande verkan*
(Artikel 81 EG; rådets förordning nr 17, artikel 15)

6. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Konkret inverkan på marknaden*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15.2; kommissionens meddelande 98/C 9/03, punkt 1 A, första stycket)

7. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Överträdelsens allvar*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15.2)

8. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Överträdelsens allvar*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15)

9. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Förmildrande omständigheter*
(Artikel 81.1 EG; rådets förordning nr 17, artikel 15.2; kommissionens meddelande 98/C 9/03, punkt 3, tredje strecksatsen)

10. *Konkurrens — Böter — Kumulation av gemenskapens sanktionsåtgärder på grund av olika omständigheter som har sitt ursprung i samma komplex av avtal*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15)
11. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Överträdelsens allvar — Förmildrande omständigheter*
(Artikel 81.1 EG; rådets förordning nr 17, artikel 15; kommissionens meddelande 98/C 9/03)
12. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Befrielse från eller nedsättning av böter i utbyte mot samarbete från det anklagade företags sida*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15.2; kommissionens meddelande 96/C 207/04, avdelningarna B b och C)
13. *Konkurrens — Böter — Belopp — Bestämmande — Kriterier — Bedömning av samarbetsgraden beträffande vart och ett av företagen under det administrativa förfarandet*
(Rådets förordning nr 17, artikel 15; kommissionens meddelande 96/C 207/04, avdelningarna B, C och D)
14. *Konkurrens — Administrativt förfarande — Meddelande om invändningar — Nödvändigt innehåll*
(Rådets förordning nr 17, artikel 19.1)
15. *Konkurrens — Böter — Belopp — Kommissionens utrymme för skönsmässig bedömning — Domstolsprövning*
(Artikel 229 EG)

1. Förbud mot retroaktiv tillämpning av straffrättsliga bestämmelser, som utgör en grundläggande rättighet enligt artikel 7 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, är en allmän gemenskapsrättslig princip som skall iaktas när böter åläggs på grund av en överträdelse mot konkurrensreglerna. Denna princip innebär att de påföljder som åläggs skall motsvara de påföljder

som var tillämpliga vid den tidpunkt då överträdelsen ägde rum.

Ett beslut att anta riktlinjer som kan ändra kommissionens allmänna konkurrenspolitik i fråga om böter kan i princip

omfattas av tillämpningsområdet för förbud mot retroaktiv tillämpning.

Riktlinjerna kan nämligen ha rättsverkningar. Dessa följer inte av att riktlinjerna är normativa, utan av att kommissionen antagit och offentliggjort dem. Att riktlinjerna antagits och offentliggjorts innebär att kommissionen själv begränsat utrymmet för sin skönsmässiga bedömning och den kan inte avvika från riktlinjerna vid äventyr av att sanktionsåtgärder vidtas mot den på grund av att den i förekommande fall åsidosatt allmänna rättsprinciper såsom principen om likabehandling eller principen om skydd för berättigade förväntningar.

Riktlinjerna omfattas, i egenskap av konkurrenspolitiskt instrument, av tillämpningsområdet för förbudet mot retroaktiv tillämpning på samma sätt som en ny tolkning i rättspraxis av en bestämmelse i vilken en överträdelse slås fast enligt rättspraxis från Europadomstolen för mänskliga rättigheter avseende artikel 7.1 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Enligt denna rättspraxis utgör den sistnämnda bestämmelsen hinder mot att en ny tolkning av en bestämmelse i vilken en överträdelse slås fast tillämpas retroaktivt. Detta gäller särskilt när en tolkning i rättspraxis ger ett resultat som

inte rimligen kunde förutses när överträdelsen ägde rum, bland annat med beaktande av den tolkning som gjordes i rättspraxis avseende den ifrågavarande lagbestämmelsen vid den tidpunkten. Det framgår emellertid av samma rättspraxis att räckvidden av begreppet förutsebarhet i hög grad beror på innehållet i den text som det är fråga om, vilket område den omfattar, vilka den riktas till och hur många dessa är. Att lagen är förutsebar innebär inte att den berörda personen inte kan se sig nödsakad att anlita kvalificerad rådgivare för att, i rimlig grad efter omständigheterna i målet, bedöma vilka konsekvenser ett visst agerande kan få. Detta gäller särskilt yrkesmän som är vana vid att iaktta stor försiktighet vid utövandet av sitt yrke. Dessa kan förväntas vara särskilt noggranna med att bedöma riskerna under yrkesutövningen.

För att kontrollera huruvida förbudet mot retroaktiv tillämpning efterlevs, skall förstainstansrätten kontrollera om den ändring det innebar att riktlinjerna för beräkning av böter som åläggs enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget antogs var rimligt förutsebar när de berörda överträdelserna ägde rum. Den största förändringen som införts genom riktlinjerna består i att vid beräkningen utgå

från ett grundbelopp, som fastställts utifrån vissa kriterier som anges i riktlinjerna. Dessa kriterier återspeglar hur allvarliga överträdelserna är men har i sig inte något samband med den relevanta omsättningen. Grunden för denna metod är således huvudsakligen en tarifiering, om än relativ och anpassningsbar, av bötesbeloppen.

De ovannämnda företagen måste därför beakta möjligheten att kommissionen när som helst kan besluta att höja bötesnivån i förhållande till den nivå som tillämpats tidigare. Detta gäller inte endast när kommissionen höjer bötesnivån när den ålägger böter genom individuella beslut, utan även när denna höjning sker genom tillämpning på enskilda fall av förhållningsregler med allmän räckvidd såsom riktlinjerna.

Den omständigheten att kommissionen tidigare har tillämpat en viss bötesnivå för vissa slags överträdelser, innebär inte att den inte kan höja denna nivå inom de gränser som anges i förordning nr 17 om detta är nödvändigt för att säkerställa genomförandet av gemenskapens konkurrenspolitik. En effektiv tillämpning av gemenskapens konkurrensregler kräver tvärtom att kommissionen vid varje tillfälle kan anpassa bötesnivån efter vad denna politik kräver.

(se punkterna 38–46)

Härav följer att de företag som är föremål för ett administrativt förfarande som kan utmynna i böter inte kan ha berättigade förväntningar på att kommissionen inte skall överstiga den tidigare tillämpade bötesnivån eller tillämpa en viss metod för beräkning av dessa böter.

2. Den omständigheten att kommissionen tillämpar den metod som anges i riktlinjerna för beräkning av böter som åläggs ett bolag enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget kan inte innebära att ett företag diskrimineras i förhållande till andra företag som överträtt gemenskapens konkurrensregler under samma period, men som till följd av att överträdelserna upptäckts tidigare eller att det administrativa förfarandet rörande denna förlöpt snabbare har blivit före-

mål för kommissionens beslut innan riktlinjerna antogs och offentliggjordes.

siffror får ges en oproportionerlig betydelse i förhållande till andra bedömningskriterier, och därmed att ett lämpligt bötesbelopp inte kan fastställas genom en enkel beräkning grundad på den totala omsättningen.

(se punkt 53)

3. Bedömningen av hur allvarliga överträdelserna av konkurrensbestämmelserna är skall göras med hänsyn till ett stort antal omständigheter, såsom bland annat de särskilda omständigheterna i målet och dess kontext. Det föreligger härvid inte någon tvingande eller uttömmande förteckning över de kriterier som absolut skall beaktas.

Den omständigheten att de böter som ålagts ett företag överstiger företagets omsättning inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den produkt som varit föremål för samverkan under den tidsperiod som företaget deltagit i denna, eller väsentligt överstiger denna omsättning är inte i sig tillräcklig för att visa att böterna är oproportionerliga.

De faktorer som skall beaktas vid bedömningen av överträdelsernas allvar beroende på omständigheterna kan omfatta volymen av och värdet på de varor som överträdelserna gäller samt företagets storlek och ekonomiska styrka och, följaktligen, det inflytande som det kunnat utöva på den relevanta marknaden. Av detta följer, å ena sidan, att det för att fastställa böterna är tillåtet att ta hänsyn till såväl företagets totala omsättning, vilken ger en, visserligen ungefärlig och ofullständig, antydning om företagets storlek och ekonomiska styrka, som de berörda företagens marknadsandel på den berörda marknaden, vilket kan ge en antydning om överträdelsernas omfattning. Å andra sidan framgår härav att varken den ena eller den andra av dessa

(se punkterna 76, 77 och 80)

4. Enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 skall bötesbeloppet fastställas med hänsyn till hur allvarlig överträdelserna varit och hur länge den pågått. Enligt riktlinjerna för beräkning av böter som åläggs enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget skall kommissionen fastställa utgångsbeloppet i förhållande till hur allvarlig överträdelserna varit och med hänsyn till dess art, konkreta inverkan på marknaden och till den geografiska marknadens omfattning.

Enligt dessa bestämmelser är kommissionen således inte skyldig att beakta att marknaden för de ifrågavarande produkterna är liten.

Kommissionen skall emellertid beakta ett stort antal omständigheter när den bedömer en överträdelses allvar. Vilka omständigheter som skall beaktas och att betydelsen av dessa varierar beroende på vilket slags överträdelse det är fråga om och på de särskilda omständigheterna i samband med den aktuella överträdelsen. Det är inte uteslutet att storleken på marknaden för den ifrågavarande produkten kan återfinnas bland de omständigheter som i det aktuella fallet påvisar en överträdelses allvar.

Marknadens storlek kan visserligen utgöra en omständighet som skall beaktas för att fastställa hur allvarlig överträdelsen varit, men betydelsen därav varierar således beroende på de särskilda omständigheterna i samband med den aktuella överträdelsen.

(se punkterna 99–102)

5. Den avskräckande verkan är ett av de huvudsakliga överväganden som skall

vara vägledande för kommissionen när den fastställer bötesbelopp som åläggs på grund av en överträdelse mot gemenskapens konkurrensregler.

Om böter skulle fastställas till en nivå som endast omintetgjorde vinsten av samverkan skulle de emellertid inte ha en avskräckande verkan. Det kan nämligen rimligen antas att företagen i samband med finansiella beräkningar och företagsledning rationellt beaktar såväl den bötesnivå de riskerar att åläggas vid en överträdelse som risken för att samverkan upptäcks. Om böternas funktion skulle inskränkas till att omintetgöra den förväntade vinsten skulle dessutom den omständigheten att agerandet utgör en överträdelse mot bakgrund av artikel 81.1 EG inte beaktas tillräckligt. Om böterna inskränks till att vara en kompensation för den skada som förorsakats förbises att en sådan åtgärd, förutom att vara avskräckande, vilket endast kan avse kommande ageranden, skall vara repressiv med avseende på den konkreta överträdelse som verkligen begåtts.

I fråga om företag som i likhet med ADM finns på många marknader och har särskilt stor finansiell kapacitet är det inte tillräckligt att beakta omsättningen på den ifrågavarande marknaden för att säkerställa att böterna har en avskräckande verkan. Ju större ett före-

tag är och ju större totala resurser det har som ger det möjlighet att handla självständigt på marknaden, desto mer medvetet måste det vara om sin betydelse för att konkurrensen fungerar på marknaden. Därför måste de faktiska omständigheterna med avseende på den ekonomiska styrkan hos ett företag som begått en överträdelse beaktas när bötesbeloppet fastställs för att säkerställa att detta belopp är avskräckande.

En undersökning av påverkan av en samverkan på marknaden medför med nödvändighet ett hypotetiskt resonemang. Kommissionen skall härvid bland annat undersöka hur högt priset för den ifrågakvarande produkten hade varit om någon samverkan inte förelegat. Vid en undersökning av orsakerna till en verklig prisutveckling är det emellertid vanskligt att spekulera i vilken roll varje orsak spelat. Den objektiva omständigheten att parterna genom prissamverkan har avstått från friheten att priskonkurrera skall beaktas. Bedömningen av vilken inverkan andra faktorer än att parterna frivilligt avstått från priskonkurrens har haft måste därför med nödvändighet grundas på sannolikheter som inte kan mätas exakt.

(se punkterna 140–142)

6. Kommissionen skall enligt lydelsen i punkt 1 A första stycket i riktlinjerna för beräkning av böter som åläggs enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget, vid beräkningen av bötesbeloppet på grundval av överträdelsens allvar, beakta bland annat överträdelsens konkreta påverkan på marknaden, om den är mätbar. Denna mätbara påverkan av samverkan skall därför anses styrkt om kommissionen kan ange konkreta och trovärdiga uppgifter till stöd för att samverkan sannolikt påverkat marknaden.

Kommissionen kan därför, med mindre än att kriteriet i punkt 1A första stycket fränkänns ändamålsenlig verkan, inte klandras för att den stött sig på den konkreta påverkan på marknaden av en samverkan som har ett konkurrenshämmande syfte, såsom prissamverkan eller kvottilldelning, utan att mäta denna påverkan eller redovisa sifferuppgifter i samband med den.

(se punkterna 174–178)

7. Vid bedömningen av hur allvarlig en överträdelse mot konkurrensbestämmelserna är skall bland annat det rättsliga och ekonomiska sammanhanget för det kritiserade uppträdandet beaktas. Kommissionen skall vid bedömningen av en överträdelses konkreta påverkan på marknaden jämföra med den konkurrenssituation som skulle ha förelegat om överträdelsen inte hade inträffat.
8. I fråga om bekämpning av förbjudna karteller saknar det faktiska beteende som ett företag påstår sig ha iakttagit relevans vid bedömningen av en kartells påverkan på marknaden, eftersom det endast är de verkningar som följer av hela den överträdelse som företaget har deltagit i som skall beaktas.

(se punkt 204)

Härav följer dels att det i fråga om karteller som bland annat avser priser skall slås fast huruvida överenskommelserna med rimlig sannolikhet verkligen har gjort det möjligt för de berörda företagen att uppnå en högre prisnivå än den som skulle ha gällt om kartellen inte hade förelegat. Det följer vidare att kommissionen i samband med sin bedömning skall beakta alla objektiva förutsättningar på den berörda marknaden, samt dess ekonomiska och eventuella rättsliga sammanhang. I förekommande fall skall de "objektiva ekonomiska faktorer" beaktas som utvisar att priserna skulle ha utvecklats annorlunda vid "fri konkurrens" än de priser som tillämpats.

9. Kommissionen är vid bedömningen av hur allvarlig en överträdelse är i syfte att fastställa bötesbeloppet, skyldig att inte bara ta hänsyn till de särskilda omständigheterna i fallet, utan även det sammanhang inom vilket överträdelsen har begåtts, och säkerställa att dess åtgärder har avskräckande verkan. Att kommissionens åtgärder i syfte att upprätthålla en konkurrens inom den gemensamma marknaden som inte är snedvriden får full verkan kan nämligen säkerställas endast om dessa aspekter beaktas.

En bokstavstolkning av bestämmelsen i punkt 3 tredje strecksatsen i riktlinjerna för beräkning av böter som åläggs enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget kan ge intryck av att den omständigheten att den som begått en överträdelse upphör med denna vid kommissionens första ingripanden i allmänhet och utan

(se punkterna 191 och 192)

undantag utgör en förmildrande omständighet. En sådan tolkning av denna bestämmelse skulle emellertid innebära att den ändamålsenliga verkan hos de bestämmelser som gör det möjligt att upprätthålla en effektiv konkurrens skulle minska, eftersom både den sanktionsåtgärd som kan åläggas till följd av en överträdelse av artikel 81 EG och den avskräckande verkan av denna sanktionsåtgärd skulle försvagas.

Till skillnad från andra förmildrande omständigheter är denna omständighet inte betingad av subjektiva särdrag hos den som begått överträdelsen och inte heller av omständigheter som är utmärkande för det särskilda fallet, eftersom den i huvudsak föregår kommissionens ingripande. Att en överträdelse upphört endast på grund av att kommissionen ingripit kan därför inte likställas med det förtjänstfulla i att den som begått överträdelsen tagit ett eget initiativ, utan är endast en normal och lämplig reaktion på ingripandet. Denna omständighet innebär dessutom endast att den som begått överträdelsen återgår till ett lagenligt beteende och bidrar inte till att göra kommissionens åtgärder mer effektiva. Det föregivet förmildrande i denna omständighet kan slutligen inte motiveras endast av initiativet att upphöra med den överträdelse som den avser. Redan den omständigheten att det anses utgöra en försvårande omständighet att fortsätta en överträdelse efter kommissionens första ingripande utgör

ett incitament att upphöra med överträdelsen som inte innebär att sanktionsåtgärden mildras och inte heller att dess avskräckande verkan minskar.

Att anse att den omständigheten att företaget upphör med överträdelsen vid kommissionens första ingripanden utgör en förmildrande omständighet skulle oberättigat skada den ändamålsenliga verkan med artikel 81.1 EG, genom att sanktionsåtgärden mildras och dess avskräckande verkan minskar. Kommissionen kan därför inte självständigt besluta att den omständigheten att företaget upphör med överträdelsen vid kommissionens första ingripanden utgör en förmildrande omständighet. Bestämmelsen i punkt 3 tredje strecksatsen i riktlinjerna skall därför tolkas restriktivt, så att den inte står i strid med den ändamålsenliga verkan med artikel 81.1 EG. Den skall tolkas så att endast särskilda omständigheter i det enskilda fallet, i vilket överträdelsen verkligen upphört vid kommissionens första ingripanden, kan göra det befogat att beakta den sistnämnda omständigheten som en förmildrande omständighet

När sådana synnerligen allvarliga överträdelser upphör som de ifrågavarande företagen begått uppsåtligt i syfte att fastställa priser och dela upp marknader

kan detta inte anses vara en förmildrande omständighet om det sker på grund av att kommissionen ingripit.

pen inte finns något hinder mot att både kommissionen och tredje lands konkurrensmyndighet har behörighet att ålägga de företag böter som överträder konkurrensbestämmelserna både inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och i ovannämnda tredje land.

(se punkterna 276–282)

(se punkterna 290–292)

10. Principen om *ne bis in idem* innebär ett förbud mot att sanktionsåtgärder vidtas mot samma person mer än en gång för samma rättsstridiga beteende i syfte att skydda samma rättsliga intresse. Tillämpningen av denna princip omfattas av tre kumulativa villkor, det skall vara fråga om samma faktiska omständigheter, samma regelöverträdare och det skall vara samma rättsliga intresse som skyddas.
11. Det är visserligen viktigt att ett företag vidtar åtgärder för att förhindra att dess personal på nytt överträder gemenskapens konkurrensrätt i framtiden. Att sådana omständigheter vidtas ändrar inte på något sätt innebörden av den överträdelse som har konstaterats. Kommissionen är därför inte skyldig att beakta en sådan omständighet som en förmildrande omständighet. Detta gäller än mer när överträdelsen utgör en uppenbar överträdelse av artikel 81.1 EG.

Den ovannämnda principen är därför inte tillämplig om de omständigheter som ligger till grund för de båda konstaterade överträdelserna har sitt ursprung i samma komplex av avtal, men skiljer sig åt både beträffande syfte och geografisk lokalisering. Detta är fallet när sanktionsåtgärder vidtas mot karteller som avser olika marknader. Detta är fallet även när en kartell även avser olika territorier i tredje land, eftersom det enligt territorialitetsprinci-

Det föreskrivs i riktlinjerna för beräkning av böter som åläggs enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget att kommissionen kan beakta det som en försvårande omständighet att ett företag tidigare har begått en eller flera överträdelser av samma slag. Detta innebär

inte att ett företag skall behandlas gynnsamt på grund av förmildrande omständigheter när den ifrågavarande överträdelsen är den första som det berörda företaget begått.

(se punkterna 299 och 300)

12. För att ett företag skall kunna medges en betydande nedsättning av bötesbeloppet med stöd av avdelning C i meddelandet om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden fordras enligt avdelning B i detta meddelande, som avdelning C innehåller en hänvisning till, att detta företag skall vara först med att tillföra bevismaterial som är avgörande för att bevisa att kartellen finns. I detta meddelande föreskrivs inte att det företag som anmäler den hemliga kartellen till kommissionen, för att uppfylla detta villkor, skall förse denna med all avgörande bevisning som behövs för att ett meddelande om anmärkningar skall kunna utarbetas och ännu mindre för att ett beslut om att fastställa en överträdelse skall kunna fattas.

(se punkterna 319-321)

13. Meddelandet om befrielse från eller nedsättning av böter i kartellärenden

skall, för så vitt det inte kommer i konflikt med principen om likabehandling, tillämpas på sådant sätt att kommissionen med avseende på nedsättning av böter behandlar de företag på samma sätt som i samma skede av förfarandet och under liknande omständigheter lämnar kommissionen likartade upplysningar beträffande de omständigheter som läggs företagen till last. Endast den omständigheten att ett av företagen vitsordat de sakomständigheter som lagts det till last genom att vara först med att besvara kommissionens frågor i samma skede av förfarandet inte kan anses utgöra ett sakligt skäl för att behandla företagen olika.

Detta gäller emellertid endast när företagens samarbete inte omfattas av tillämpningsområdet för avdelningarna B och C i meddelandet om samarbete.

Avdelning D innehåller, till skillnad från de ovannämnda avdelningarna, inte någon föreskrift om att de berörda företagen skall behandlas olika beroende på i vilken ordning de samarbetat med kommissionen.

(se punkterna 338, 339 och 341)

14. Meddelandet om anmärkningar skall innehålla en redogörelse för anmärkningarna som är tillräckligt klar, om än kortfattad, för att de som berörs verkligen skall kunna få kännedom om vilka beteenden kommissionen klandrar dem för. Det är nämligen endast under denna förutsättning som meddelandet om anmärkningar kan fylla den funktion som avses i gemenskapsförordningarna, och som består i att tillhandahålla samtliga uppgifter som företagen och företagssammanslutningarna behöver för att på ett ändamålsenligt sätt kunna försvara sig innan kommissionen fattar ett slutligt beslut.

Härav följer att de ifrågavarande företagen garanteras rätt till försvar gentemot kommissionen när bötesbeloppet fastställs, genom att de har möjlighet att yttra sig över hur länge överträdelsen pågått, hur allvarlig den är och hur stor konkurrensbegränsande verkan den kan antas ha haft.

(se punkterna 359, 361 och 362)

Kommissionen uppfyller sin skyldighet att iakttä företagens rätt att yttra sig genom att i sitt meddelande om anmärkningar uttryckligen ange att den har för avsikt att undersöka huruvida de berörda företagen skall åläggas böter och de huvudsakliga faktiska och rättsliga grunder som kan medföra att böter åläggs, såsom hur allvarlig den påstådda överträdelsen varit och hur länge den pågått samt huruvida den begåtts " uppsåtligen eller av oaktsamhet". Kommissionen ger därigenom företagen nödvändiga upplysningar för att dessa skall kunna försvara sig, inte bara mot att en överträdelse konstaterats, utan även mot att böter ålagts.

15. När inte någon rättsstridighet har framkommit vid prövningen av de grunder som ett företag har åberopat mot lagenligheten hos kommissionens beslut att ålägga företaget böter på grund av att gemenskapens konkurrensbestämmelser överträtts saknas anledning för förstainstansrätten att sätta ned bötesbeloppet med stöd av sin fulla prövningsrätt.

(se punkt 382)